EIROPAS
KOMISIJA

Briselē, 9.7.2019.
COM(2019) 311 final

KOMISIJAS ZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM UN PADOMEI

par Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2014/62/ES (2014. gada 15. maijs) par euro un citu valūtu krimināltiesisko aizsardzību pret viltošanu un ar ko aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2000/383/TI piemērošanu

1. Ievads

1.1. Pamatinformācija

Direktīva 2014/62/ES[1] (turpmāk tekstā direktīva) par euro un citu valūtu krimināltiesisko aizsardzību pret viltošanu tika pieņemta 2014. gada 5. maijā. Līdz 2016. gada 23. maijam dalībvalstīm bija jāīsteno vajadzīgie pasākumi valsts līmenī, lai izpildītu direktīvu.

Direktīva tika pieņemta saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 83. panta 1. punktu, kas paredz juridisko pamatu attiecībā uz "*noteikumu minimumu noziedzīgu nodarījumu un sankciju definēšanai attiecībā uz īpaši smagiem noziegumiem ar pārrobežu dimensiju, kas saistīta ar šādu nodarījumu būtību vai ietekmi vai ar nepieciešamību tos apkarot kopīgi*".

Direktīva aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2000/383/TI[2] (turpmāk tekstā pamatlēmums) par pastiprinātu aizsardzību, izmantojot krimināls odus un citas sankcijas, pret naudas viltošanu saistībā ar euro ieviešanu.

Pamatlēmuma mērķis bija papildināt Ženēvas 1929. gada konvencijas noteikumus Eiropas Savienības teritorijā. Ženēvas konvencija paredz noteikumus smagu krimināls odu un citu sankciju piemērošanai par viltošanas nodarījumiem, kā arī noteikumus par jurisdikciju un sadarbību. Pēc Ženēvas konvencijas (par ko tika panākta vienošanās 1929. gada 20. aprīlī) ratifikācijas zināmā mērā ir tuvināti valstu tiesību akti par naudas viltošanas novēršanu.

1.2. Direktīvas mērķis un pamatelementi

Direktīva papildina Ženēvas konvenciju un sekmē tās piemērošanu dalībvalstīs, kā arī pamatojas uz pamatlēmumu un atjaunina to ar papildu nosacījumiem par sankciju līmeni, izmeklēšanas līdzekļiem un viltotu euro banknošu un monētu analīzi, identifikāciju un atklāšanu tiesvedības laikā.

Dānija un Apvienotā Karaliste nepiedalījās pieņemšanas procesā, un atbilstoši attiecīgi 21. un 22. protokolam direktīva uz šīm valstīm neattiecas. Īrija izvēlējās nepievienoties direktīvai.

Direktīva ir piemērojama ne tikai euro, bet arī citām valūtām, tomēr daži tās elementi ir piemērojami tikai euro (8. panta 2. punkts un 10. pants).

Direktīvas galvenie elementi ir šādi:

[1] OV L151, 21.5.2014., 1. lpp.
[2] OV L140, 14.6.2000., 1. lpp.

- trīs darbības veidu — izgatavošanas, izplatīšanas un sagatavošanas nodarījumu, piemēram, aizsardzības elementu izgatavošanas, sodīšana kā par noziedzīgu nodarījumu (3. pants);
- noteikumi par sodiem, paredzot maksimālo sodu — brīvības atņemšanu vismaz uz pieciem gadiem par viltotas naudas izplatīšanu un vismaz uz astoņiem gadiem par šādas naudas izgatavošanu (5. pants);
- teritorialitātes princips un ekstrateritoriāla jurisdikcija (8. pants);
- nosacījums, kas uzliek dalībvalstīm par pienākumu paredzēt iespēju izmantot noteiktus izmeklēšanas līdzekļus (9. pants);
- nosacījums, kas uzliek dalībvalstīm par pienākumu nodrošināt, ka valsts analīzes centri (VAC) un monētu valsts analīzes centri (MVAC) var analizēt euro viltojumus arī notiekošas tiesvedības laikā, lai atklātu iespējamus papildu viltojumus (10. pants).

1.3. Ziņojuma darbības joma

Šajā ziņojumā tiek izvērtēta direktīvas piemērošana saskaņā ar tās 12. pantu, kurā noteikts, ka Komisija iesniedz ziņojumu Eiropas Parlamentam un Padomei, novērtējot, cik lielā mērā dalībvalstis ir veikušas vajadzīgos pasākumus, lai panāktu atbilstību šai direktīvai.

Šajā ziņojumā iekļautā apraksta un analīzes pamatā galvenokārt ir informācija, ko dalībvalstis Komisijai sniedza paziņojumos par valsts pasākumiem direktīvas transponēšanai[3].

Ziņojums pievēršas pasākumiem, kurus līdz šim veikušas dalībvalstis direktīvas īstenošanai, transponējot to valsts tiesību aktos. Tajā izvērtēts, vai dalībvalstis ir īstenojušas direktīvu noteiktajā termiņā un vai ar valstu tiesību aktiem tiek sasniegti direktīvas mērķi un izpildītas tās prasības.

Ziņojuma sagatavošanas laikā visas dalībvalstis, izņemot Īriju, bija ziņojušas par transponēšanu.

2. Vispārīgs novērtējums

Komisijas galvenais mērķis ir nodrošināt, ka visas dalībvalstis transponē direktīvas prasības savos valsts tiesību aktos, lai garantētu, ka efektīvi un iedarbīgi krimināltiesību pasākumi aizsargā euro un jebkuru citu naudu, kuras aprite visās dalībvalstīs ir pienācīgi juridiski atļauta.

Komisija sāka izvērtēt valstu pasākumu atbilstību direktīvai, tiklīdz dalībvalstis par tiem bija paziņojušas.

[3] Pēc transponēšanas termiņa beigām 2016. gada 23. maijā deviņas dalībvalstis vēl nebija paziņojušas par transponēšanas pasākumiem vai bija paziņojušas tikai par daļēju transponēšanu. Tāpēc Komisija nosūtīja šīm dalībvalstīm oficiālu paziņojumu par neziņošanu vai daļēju ziņošanu.

Vairums dalībvalstu atbilstīgā veidā ir transponējušas direktīvas 3. un 4. pantu par noteiktu nodarījumu kriminalizāciju, 5. panta noteikumus par sodiem, ar ko ieviests maksimālais sods — vismaz pieci gadi par viltotas naudas izplatīšanu un vismaz astoņi gadi par šādas naudas izgatavošanu, kā arī 9. panta noteikumu, ar kuru dalībvalstīm tiek uzlikts pienākums nodrošināt iespēju izmantot noteiktus izmeklēšanas līdzekļus.

Tomēr tika konstatētas vairākas atkārtotas transponēšanas problēmas:

- saistībā ar direktīvas 3. panta 1. punkta d) apakšpunktu par sagatavošanas nodarījumiem šie nodarījumi netika transponēti valstu tiesību aktos kā atsevišķi (*sui generis*) nodarījumi. Tā vietā vairākās dalībvalstīs tie tika uzskatīti par izgatavošanas nodarījumu mēģinājumu. Tas ietvertu nodomu izdarīt izgatavošanas nodarījumu, kas būtu sagatavošanas nodarījumu papildu elements. Tomēr direktīvā šāds elements netiek prasīts;
- vēl viena retāka, bet svarīga atkārtota problēma attiecas uz direktīvas 5. panta par minimālajām maksimālajām sankcijām par 3. un 4. pantā definētajiem nodarījumiem transponēšanu. Pretēji direktīvā paredzētajam dažas dalībvalstis ir noteikušas atsevišķas maznozīmīgas/nenozīmīgas direktīvas 3. un 4. pantā definēto nodarījumu formas vai šādu nodarījumu formas bez atbildību pastiprinošiem apstākļiem, kur sods nav tik smags, kā prasīts direktīvā;
- turklāt lielākais vairums dalībvalstu, kuru valūta ir euro, nav transponējušas direktīvas 8. panta 2. punkta b) apakšpunktu, saskaņā ar kuru šādām dalībvalstīm ir jāparedz jurisdikcija gadījumos, kad viltotas euro banknotes vai monētas tiek atklātas šo valstu teritorijā, bet 3. un 4. pantā minētie nodarījumi ir veikti ārpus to teritorijas;
- vairākums dalībvalstu nav arī pienācīgi transponējušas direktīvas 10. pantu par konfiscētās viltotās naudas nosūtīšanu valsts analīzes centriem (VAC) un monētu valsts analīzes centriem (MVAC). Jo īpaši bieži nav pareizi transponēti nosacījumi par viltotu paraugu nosūtīšanas kavējumiem, tās iestādes noteikšanu, kam ir pienākums šos paraugus nosūtīt, un nosūtīšanas mērķi (analīze, identifikācija un citu viltojumu atklāšana);
- Direktīvas 11. pants par statistiku nebija transponēts gandrīz nevienā dalībvalstī.

Ņemot vērā iepriekš norādītās atbilstības problēmas, kā arī 3. iedaļā minētās problēmas, Komisija veiks visus attiecīgos pasākumus, tostarp pēc vajadzības uzsāks pārkāpuma procedūru saskaņā ar Līguma par Eiropas Savienības darbību 258. pantu, lai panāktu atbilstību direktīvai visā Eiropas Savienībā.

3. iedaļā tiek novērtētas transponēšanas problēmas tikai attiecībā uz paša noteikuma elementiem. Netiešās transponēšanas problēmas, kas radušās saistībā ar noteikumiem, kur ir savstarpējas atsauces, piemēram, atsauci 4. un 5. pantā uz 3.pantu, ir apskatītas sadaļā par šādiem noteikumiem.

3. Atsevišķi novērtējuma punkti

3.1. Definīcijas (2. pants)

2. pantā direktīvas vajadzībām ir definēti termini "nauda" un "juridiska persona". Visas dalībvalstis ir panākušas atbilstību šo terminu definīcijai. Ja valsts tiesību aktos nav šādu tiešu definīciju, tiek izmantots termins "valūta" vai "nauda". Vairākas dalībvalstis vārda "valūta" vietā izmanto terminu "nauda". Līdzīgi ir termina "juridiska persona" gadījumā — šis jēdziens pastāv visās dalībvalstīs, un vairumā dalībvalstu tiesību aktu tas ir skaidri definēts. Atbilstoši direktīvai lielākā daļa dalībvalstu nepārprotami izslēdz valstis, publisko tiesību subjektus, kas īsteno valsts varu, un publiskas starptautiskās organizācijas no "juridiskas personas" definīcijas.

3.2. Krimināls odi (3. pants)

Saskaņā ar 3. pantu dalībvalstis nodrošina, ka trīs galvenie nodarījumu veidi ir sodāmi kā noziedzīgs nodarījums, ja tie izdarīti ar nodomu:

1) izgatavošanas nodarījumi — 3. panta 1. punkta a) apakšpunktā minētā naudas nelikumīga izgatavošana vai tās izskata izmainīšana;
2) izplatīšanas nodarījumi — 3. panta 1. punkta b) apakšpunktā minētā nelikumīga viltotas naudas laišana apgrozībā un c) apakšpunktā minētais viltotas naudas imports, eksports, transports, saņemšana vai iegūšana ar nolūku to laist apgrozībā, zinot, ka tā ir viltota;
3) sagatavošanas nodarījumi — 3. panta 1. punkta d) apakšpunktā minēto līdzekļu, kas īpaši pielāgoti naudas viltošanai vai pārveidošanai, vai ii) aizsardzības elementu izveide, saņemšana, iegūšana vai turēšana īpašumā.

Saskaņā ar visu dalībvalstu tiesību aktiem ir vajadzīgs nodoms veikt direktīvā minēto nodarījumu. Saskaņā ar direktīvu dalībvalstīm nav krimināli jāsoda nodarījumi, kas veikti nolaidības rezultātā. Nevienas dalībvalsts tiesību aktos nav minēti direktīvā norādītie nodarījumi, kas veikti nolaidības rezultātā.

3.2.1. Izgatavošanas nodarījumi (3. panta 1. punkta a) apakšpunkts)

Saskaņā ar 3. panta 1. punkta a) apakšpunktu naudas nelikumīga izgatavošana vai tās izskata izmainīšana neatkarīgi no izmantotajiem līdzekļiem ir sodāma kā noziedzīgs nodarījums, ja tā izdarīta ar nodomu.

Lielākā daļa dalībvalstu ir atbilstīgi transponējušas šo noteikumu. Vairums dalībvalstu nav tieši transponējušas direktīvā izmantoto formulējumu. Attiecībā uz pirmo elementu — izgatavošana — tika izmantoti šādi sinonīmi: kaļ, vilto, taisa viltotu naudu, ražo, imitē un reproducē. Izskata mainīšanas elements dažos gadījumos tika transponēts šādi: vilto, kaļ,

falsificē. Dažos citos gadījumos tika izmantots tikai vispārējs termins, kas ietvēra abas darbības, piemēram, viltošana, ražošana.

Dažas dalībvalstis iekļāva tiešu nodomu veikt turpmākas darbības tā nodarījuma sastāva elementos, kas paredzēts šo valstu krimināllikumā. Šīs dalībvalstis pieprasa, lai papildus naudas viltošanai būtu nodoms "laist viltoto naudu apgrozībā nemainītā formā kā īstu", "izgatavot (viltotu naudu) kā īstu vai derīgu", "uzdot to par likumīgu maksāšanas līdzekli", "laist apgrozībā (viltotu naudu)", "izmantot kā šķietami likumīgu un autentisku", "nodot to apgrozībā" un "nodot apgrozībā".

Ir konstatētas divas transponēšanas problēmas. Viena dalībvalsts paredz krimināltbildību tikai par lielām viltotas naudas summām (vismaz 10 reizes vairāk par minimālo mēnešalgu attiecīgajā dalībvalstī). Savukārt cita dalībvalsts paredz krimināltbildību tikai par naudas izmainīšanu tādā veidā, ka tās vērtība palielinās.

3.2.2. Izplatīšanas nodarījumi (3. panta 1. punkta b) apakšpunkts)

Saskaņā ar 3. panta 1. punkta b) apakšpunktu nelikumīga viltotas naudas laišana apgrozībā ir sodāma kā noziedzīgs nodarījums, ja tā izdarīta ar nodomu.

Lielākā daļa dalībvalstu ir transponējušas šo direktīvas noteikumu. Daudzās dalībvalstīs transponēšanas tiesību aktos izmantotie termini nedaudz atšķiras no direktīvas terminiem — bieži termina "laišana apgrozībā" vietā tiek izmantots termins "nodošana apgrozībā". Citas dalībvalstis ir izmantojušas terminus "rīkojas ar" un "izplata", "nosūta", "izplatīt" vai "izmantot".

Transponēšanas problēmas ir radušās divās dalībvalstīs. Vienā dalībvalstī krimināltsods tiek piemērots tikai gadījumos, kad viltotā nauda ir laista apgrozībā un likumpārkāpējs ir zinājis, ka pirms laišanas apgrozībā ir ieguvis viltotu naudu. Šis ir papildu nosacījums, kas ierobežo šā noteikuma darbības jomu un ko arī nevar pamatot ar 5. panta 5. punktā norādīto izvēles iespēju. Citā dalībvalstī krimināltsods ir atkarīgs no izplatīto viltojumu summas, kam jābūt vismaz 10 minimālo mēnešalgu apmērā.

3.2.3. Izplatīšanas nodarījumi (3. panta 1. punkta c) apakšpunkts)

Saskaņā ar 3. panta 1. punkta c) apakšpunktu viltotas naudas imports, eksports, transports, saņemšana vai iegūšana ar nolūku to laist apgrozībā, zinot, ka tā ir viltota, ir sodāma kā noziedzīgs nodarījums, ja tā izdarīta ar nodomu.

Lielākā daļa dalībvalstu ir transponējušas šo noteikumu. Daudzie noteikuma elementi ne vienmēr ir burtiski vai tieši transponēti. Tā vietā daudzos gadījumos tiek izmantots cits formulējums vai plašāka terminoloģija, kas ietver vairākas direktīvā aprakstītās atsevišķās darbības.

Atbilstības problēmas ir radušās trīs dalībvalstīs, kur importa, eksporta, saņemšanas un iegūšanas elementi vispār nav iekļauti tiesību aktos.

Prasība par nodarījuma veikšanu, "zinot, ka tā ir viltota", ir tieši transponēta divās dalībvalstīs. Citās dalībvalstīs šo elementu izsecina no plašāka konteksta, ņemot vērā valsts krimināllikuma vispārējos noteikumus.

3.2.4. Sagatavošanas nodarījumi (3. panta 1. punkta d) apakšpunkts)

Saskaņā ar 3. panta 1. punkta d) apakšpunktu i) instrumentu, priekšmetu, datorprogrammu un datu, un jebkādu citu līdzekļu, kas īpaši pielāgoti naudas viltošanai vai pārveidošanai; ii) aizsardzības elementu, piemēram, hologrammu, ūdenszīmju vai citu naudas sastāvdaļu, kuru mērķis ir aizsargāt to pret viltošanu, nelikumīga izveide, saņemšana, iegūšana vai turēšana īpašumā ir sodāma kā noziedzīgs nodarījums, ja izdarīta ar nodomu.

Direktīva paredz, ka 3. panta 1. punkta d) apakšpunktā minētie sagatavošanas nodarījumi ir jātransponē kā atsevišķi nodarījumi — tas nozīmē, ka šos nodarījumus nevar iekļaut vispārējā noteikumā par kūdīšanu, palīdzēšanu, atbalstīšanu vai mēģinājumu vai izmantojot atsauci uz pamatnodarījumiem direktīvas 3. pantā. Divpadsmit dalībvalstis netransponēja nevienu no direktīvas 3. panta 1. punkta d) apakšpunktā minētajiem nodarījumiem kā atsevišķus nodarījumus, tā vietā prasot, lai tiktu izdarīti arī 3. pantā paredzētie izgatavošanas un izplatīšanas pamatnodarījumi. Viena dalībvalsts vispār netransponēja 3. panta 1. punkta d) apakšpunktu.

Attiecībā uz "nelikumīgu izveidi, saņemšanu, iegūšanu vai turēšanu īpašumā" problēmas ir divās dalībvalstīs — vienā gadījumā "saņemšanas un iegūšanas elementi" nav pilnībā ietverti terminā "iegūšana sev" un otrā gadījumā šie elementi vispār nav minēti valsts tiesību aktos, kā arī tos no šiem aktiem nevar izsecināt.

Papildus direktīvas 3. panta 1. punkta d) apakšpunktā minēto nodarījumu netransponēšanai atsevišķu nodarījumu formā dažās dalībvalstīs ir vēl citas problēmas saistībā ar 3. panta 1. punkta d) apakšpunkta i) ievilkumu.

3.2.5. Likumīgu iekārtu izmantošana (3. panta 2. punkts)

Saskaņā ar 3. panta 2. punktu šā panta 1. punkta a), b) un c) apakšpunktā minētās darbības ir krimināli sodāmas arī attiecībā uz naudu, kas izgatavota, izmantojot likumīgas iekārtas vai materiālus, bet pārkāpjot tās tiesības vai nosacījumus, ar kādiem kompetentās iestādes var emitēt banknotes vai monētas.

Lai gan vairums dalībvalstu ir transponējušas šo noteikumu (galvenokārt tieši), četras dalībvalstis to nav izdarījušas. Vairāku citu dalībvalstu transponēšanas pasākumi nav skaidri, jo nav atsauču uz tiesību pārkāpšanu vai nosacījumiem, atbilstoši kuriem kompetentās iestādes var emitēt banknotes un monētas, vai uz visa veida rīcību, kas minēta direktīvas 3. panta 1. punkta a), b) un c) apakšpunktā. Pretēji direktīvai dažas dalībvalstis ierobežo krimināl atbildību, paredzot to tikai par tādu personu rīcību, kam atļauts izgatavot likumīgu naudu.

3.2.6. Vēl neemitētas banknotes un monētas (3. panta 3. punkts)

Saskaņā ar direktīvas 3. panta 3. punktu šā panta 1. un 2. punktā minētās darbības ir sodāmas arī attiecībā uz banknotēm vai monētām, kuras vēl nav emitētas, bet paredzētas apgrozībai kā likumīgs maksāšanas līdzeklis.

Lielākā daļa dalībvalstu ir transponējušas šo noteikumu pareizi (lielākoties to tieši ietverot). Piecas dalībvalstis vispār nav transponējušas šo noteikumu.

3.3. Kūdīšana, palīdzēšana, atbalstīšana, mēģinājums (4. pants)

Saskaņā ar 4. panta 1. punktu kūdīšana izdarīt direktīvas 3. pantā minētos nodarījumus vai palīdzēšana un atbalstīšana to izdarīšanā ir krimināli sodāma.

Saskaņā ar 4. panta 2. punktu mēģinājums izdarīt nodarījumu arī ir krimināli sodāms, tomēr tas attiecas tikai uz izgatavošanas un izplatīšanas nodarījumiem, bet ne uz sagatavošanas nodarījumiem.

Vairumā dalībvalstu attiecīgo krimināLkodeksu vispārējās daļas nosacījumi atbilst šīm prasībām. Dažas dalībvalstis attiecībā uz direktīvā aprakstītajiem atsevišķajiem nodarījumiem ir iekļāvušas konkrētu atsauci uz to, ka mēģinājums izdarīt noziedzīgu nodarījumu ir sodāms kā noziedzīgs nodarījums.

3.4. Sankcijas fiziskām personām (5. pants)

Saskaņā ar 5. panta 1. punktu dalībvalstis nodrošina, ka visas 3. un 4. pantā minēto nodarījumu formas ir krimināli sodāmas ar iedarbīgiem, samērīgiem un atturošiem kriminālsodiem.

Saskaņā ar 5. panta 2. punktu par 3. panta 1. punkta d) apakšpunktā minētajiem nodarījumiem (**sagatavošanas nodarījumi**), 3. panta 2. punktā minētajiem nodarījumiem un 3. panta 3. punktā minētajiem nodarījumiem saistībā ar 3. panta 1. punkta d) apakšpunktu piemēro maksimālo sodu, kas paredz brīvības atņemšanu.

Saskaņā ar 5. panta 3. punktu par 3. panta 1. punkta a) apakšpunktā minētajiem nodarījumiem (**izgatavošanas nodarījumi**) un 3. panta 3. punktā minētajiem nodarījumiem saistībā ar 3. panta 1. punkta a) apakšpunktā minētajām darbībām piemēro maksimālo sodu, kas paredz brīvības atņemšanu vismaz uz astoņiem gadiem.

Saskaņā ar 5. panta 4. punktu par 3. panta 1. punkta b) un c) apakšpunktā minētajiem nodarījumiem (**izplatīšanas nodarījumi**) un 3. panta 3. punktā minētajiem nodarījumiem saistībā ar 3. panta 1. punkta b) un c) apakšpunktā minētajām darbībām piemēro maksimālo sodu, kas paredz brīvības atņemšanu vismaz uz pieciem gadiem.

3.4.1. Iedarbīgi, samērīgi un atturoši sodi (5. panta 1. punkts)

Atbilstību 5. panta 1. punktam noteica, pamatojoties uz šādiem aspektiem:

a) sankciju līmenis par vienlīdzīgiem noziedzīgiem nodarījumiem, piemēram, bezskaidras naudas maksājumu līdzekļu viltošana vai nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācija;
b) cita veida nodarījumi attiecīgajā valsts tiesību aktā, kam paredzēts tāds pats sankciju līmenis.

Visas dalībvalstis bija izpildījušas šos vispārējos novērtēšanas kritērijus. Tomēr, lai direktīvā paredzētie sodi būtu iedarbīgi, samērīgi un atturoši, ir arī jāievēro sodu līmenis, kas noteikts 5. panta 2. līdz 4. punktā.

3.4.2. Maksimālais sods, kas paredz brīvības atņemšanu par sagatavošanas nodarījumiem (5. panta 2. punkts)

Gandrīz visas dalībvalstis ir noteikušas brīvības atņemšanu kā sodu par sagatavošanas nodarījumiem.

3.4.3. Maksimālais sods — brīvības atņemšana vismaz uz astoņiem gadiem (5. panta 3. punkts)

Attiecībā uz 5. panta 3. punktu (izgatavošanas nodarījumi) trīspadsmit dalībvalstis ir pareizi transponējušas direktīvu, proti, šīs dalībvalstis savos tiesību aktos ir paredzējušas brīvības atņemšanu vismaz uz astoņiem gadiem kā maksimālo sodu dažos direktīvā izklāstītajos gadījumos.

Transponēšanas problēmas ir radušās vairākās dalībvalstīs, kur maksimālais sods — brīvības atņemšana vismaz uz astoņiem gadiem — ir paredzēts tikai smagu izgatavošanas nodarījumu gadījumos un/vai kur maksimālais sods — brīvības atņemšana uz laiku, kas īsāks par astoņiem gadiem, — ir paredzēts par nenozīmīgiem gadījumiem un/vai gadījumiem, kur piemērojami atbildību mīkstinoši apstākļi. Dažās no šīm dalībvalstīm ir "smaga" nodarījuma un "nenozīmīga" nodarījuma, kad piemērojami atbildību mīkstinoši apstākļi, definīcijas, bet citās dalībvalstīs šādu definīciju nav. Jebkurā gadījumā direktīva neparedz, ka maksimālais sods — brīvības atņemšana vismaz uz astoņiem gadiem — ir piemērojams tikai noteiktām 5. panta 3. punktā minēto nodarījumu kategorijām (neatkarīgi no to smaguma pakāpes).

3.4.4. Maksimālais sods — brīvības atņemšana vismaz uz pieciem gadiem (5. panta 4. punkts)

Vienpadsmit dalībvalstis ir izpildījušas 5. panta 4. punktu (par izplatīšanas nodarījumiem), proti, tās ir noteikušas sodu — brīvības atņemšanu uz ne vairāk kā pieciem gadiem par norādītajiem izplatīšanas nodarījumiem.

Vairākās dalībvalstīs ir radušās līdzīgas transponēšanas problēmas, kā tika aprakstīts attiecībā uz 5. panta 3. punktu. Dažas dalībvalstis ir noteikušas maksimālo cietumsodu, kas ir īsāks par pieciem gadiem, vai paredzējušas brīvības atņemšanu uz laiku, kas ir īsāks par pieciem

gadiem, par "nenozīmīgiem" vai "ļoti maznozīmīgiem" gadījumiem vai tad, ja pastāv "atbildību mīkstinoši" apstākļi. Viena dalībvalsts kā maksimālo sodu par nodarījumiem, kas saistīti ar viltotu metāla monētu izplatīšanu, piemēro par pieciem gadiem īsāku cietumsodu — tas pat var būt ne ilgāks par sešiem mēnešiem vai naudas sods un ne vairāk kā gadu ilgs cietumsods. Viena dalībvalsts neparedz brīvības atņemšanu par viltotas naudas saņemšanu.

3.4.5. Fakultatīvs noteikums (nauda ir saņemta nezinot, ka tā ir viltota/ nodota tālāk zinot, ka tā ir viltota) (5. panta 5. punkts)

Saskaņā ar 5. panta 5. punktu attiecībā uz 3. panta 1. punkta b) apakšpunktā minētajiem nodarījumiem (izplatīšanas nodarījumi) dalībvalstis var paredzēt iedarbīgus, samērīgus un atturošus kriminālsodus, kas nav šā panta 4. punktā minētie sodi, tostarp naudas sodus un brīvības atņemšanu, ja viltotā nauda tika saņemta nezinot, ka tā ir viltota, bet nodota tālāk zinot, ka tā ir viltota. Astoņpadsmit dalībvalstis ir izmantojušas šo iespēju.

Šajās dalībvalstis var tikt piemērotas dažādas citas sankcijas, kas nav 4. punktā minētie sodi, piemēram, dažāda garuma (īsāki) cietumsodi, naudas sodi vai citi ierobežojumu veidi.

3.5. Juridisku personu atbildība (6. pants)

Saskaņā ar 6. panta 1. punktu dalībvalstis nodrošina, ka juridiskas personas var saukt pie atbildības par 3. un 4. pantā minētajiem nodarījumiem, ko to labā izdarījušas personas, kurām šajā juridiskajā personā uzticēti noteikti pienākumi, proti:

a) pilnvaras pārstāvēt juridisko personu;
b) pilnvaras pieņemt lēmumus juridiskās personas vārdā;
c) pilnvaras īstenot kontroli juridiskās personas iekšienē.

Saskaņā ar 6. panta 2. punktu juridisku personu var saukt pie atbildības gadījumos, kad šā panta 1. punktā minētās personas uzraudzības vai kontroles trūkums ir darījis iespējamu 3. un 4. pantā norādītā nodarījuma veikšanu.

Saskaņā ar 6. panta 3. punktu juridiskas personas krimināltbildība neizslēdz tādu fizisku personu krimināltbildību, kas ir izdarījušas 3. un 4. pantā minēto nodarījumu.

3.5.1. Juridisku personu atbildība (6. panta 1. punkts)

Visās dalībvalstīs ir shēmas, kas nodrošina, ka juridiskas personas var saukt pie atbildības par šiem noziedzīgajiem nodarījumiem.

Atbilstoši direktīvai lielākā daļa dalībvalstu ir ierobežojušas juridisku personu krimināltbildību, paredzot to tikai par nodarījumiem, ko izdarījušas personas, kam juridiskajā personā uzticēti noteikti pienākumi. Lai gan dažas dalībvalstis ir transponējušas direktīvu burtiski vai gandrīz burtiski, citas nav aprakstījušas pienākumus, bet gan amatus un

funkcijas juridiskā personā (piemēram, vadītājs, valdes vai tiesību aktos paredzētas vienības loceklis, augstākā līmeņa amatpersona vai citi līdzīgi amati un funkcijas). Šajos gadījumos minētie amati saskaņā ar attiecīgajiem valsts tiesību aktiem ir saistīti ar tiesībām vai pilnvarām pārstāvēt juridisko personu, attiecīgi lai pieņemtu lēmumus un īstenotu kontroli juridiskajā personā.

Dažas dalībvalstis ir izvēlējušās ļoti vispārējus terminus, piemēram, "vadītāji", "atbildīgās personas", "personas, kas rīkojas juridiskās personas vārdā", vai piemērojušas "pamatota attiecinājuma doktrīnu", lai paredzētu juridisku personu atbildību.

3.5.2. Juridiskas personas atbildība uzraudzības vai kontroles trūkuma gadījumā (6. panta 2. punkts)

Lielākā daļa dalībvalstu ir transponējušas 6. panta 2. punktu.

3.5.3. Juridiskas personas atbildība, kas neizslēdz kriminālprocesus pret fiziskām personām (6. panta 3. punkts)

Lielākā daļa dalībvalstu ir transponējušas 6. panta 3. punktu.

3.6. Sankcijas juridiskām personām (7. pants)

Saskaņā ar 7. pantu dalībvalstis juridiskām personām piemēro iedarbīgas, samērīgas un atturošas sankcijas, kas ietver naudas sodu kā krimināLsodu vai kā cita veida sodu. Dalībvalstis var paredzēt citas ar naudu nesaistītas sankcijas. Panta a) līdz e) apakšpunktos ir norādīts neizsmeļošs šādu papildu sankciju saraksts.

Atbilstību 7. pantam noteica, pamatojoties uz šādiem aspektiem:

a) sankciju līmenis par vienlīdzīgiem noziedzīgiem nodarījumiem, piemēram, bezskaidras naudas maksājumu līdzekļu viltošana vai nelikumīgi iegūtu līdzekļu legalizācija;
b) cita veida nodarījumi attiecīgajā valsts tiesību aktā, kam paredzēts tāds pats sankciju līmenis.

a) gadījumā sankciju līmenim par līdzvērtīgiem nodarījumiem jāatbilst sankciju diapazonam, kas paredzēts direktīvā saistībā ar viltošanas nodarījumiem. b) apakšpunktā paredzēto nodarījumu gadījumā tāda paša sankciju līmeņa noteikšanai kā par direktīvā minētajiem viltošanas nodarījumiem jāatbilst vai jābūt līdzīgai viltošanas nodarījumiem gan smaguma pakāpes, gan sabiedrisko labumu vai interešu apdraudējuma ziņā.

Tad, kad naudas soda līmenis nebija saistīts ar labumu, kas gūts no nodarījuma, vai juridiskās personas apgrozījumu (kā vairumā dalībvalstu), un tad, kad naudas soda līmeni uzskatīja par pārāk zemu, ņēma vērā neobligātās sankcijas. Ja attiecīgajos valsts tiesību aktos bija iekļautas papildu kumulatīvās sankcijas (piemēram, tiesību uz sabiedriskajiem labumiem atņemšana,

likvidēšana tiesā utt.), kas nav naudas sodi, dalībvalsts sankciju sistēmu principā uzskatīja par atbilstošu direktīvas prasībām.

Izmantojot šos kritēriju, tika konstatēts, ka lielākā daļa dalībvalstu ir transponējušas direktīvas 7. pantu. Tikai viena dalībvalsts nebija sasaistījusi naudas sodu līmeni ar labumu, kas gūts no noziedzīga nodarījuma, un neparedzēja kumulatīvas sankcijas, kas nav naudas sodi.

3.7. Jurisdikcija (8. pants)

Saskaņā ar 8. panta 1. punktu dalībvalstis nosaka savu jurisdikciju attiecībā uz 3. un 4. pantā minētajiem nodarījumiem atbilstoši:

a) teritorialitātes principam (nodarījums ir pilnībā vai daļēji izdarīts attiecīgās dalībvalsts teritorijā);
b) apsūdzētā valstspiederības principam (likumpārkāpējs ir šīs dalībvalsts valstspiederīgais).

8. panta 2. punkts paredz ekstrateritoriālo jurisdikciju un to dalībvalstu, kuru valūta ir euro, pienākumu noteikt jurisdikciju arī tad, kad nodarījums ir izdarīts citā valstī un ja nodarījums vismaz ir saistīts ar euro un:

a) ja likumpārkāpējs atrodas minētās dalībvalsts teritorijā un nav izdots;
b) ja viltota nauda ir atklāta minētās dalībvalsts teritorijā.

8. panta 2. punkta otrā daļa paredz, ka attiecībā uz izgatavošanas nodarījumiem (3. panta 1. punkta a) apakšpunkts) un nodarījumiem, kas saistīti ar izgatavošanas nodarījumiem (3. panta 2. un 3. punkts un 4. pants) šīs dalībvalstis nodrošina, ka to ekstrateritoriālā jurisdikcija nav atkarīga no tā, vai attiecīgās darbības ir kriminālī sodāmas izdarīšanas vietā.

3.7.1. Teritorialitātes princips (8. panta 1. punkta a) apakšpunkts)

Visas dalībvalstis ir noteikušas teritorialitātes principu, kā paredzēts 8. panta 1. punkta a) apakšpunktā, skaidri norādot, ka to teritorijā izdarītie noziedzīgie nodarījumi ir to jurisdikcijā. Vairumā dalībvalstu tiesību akti satur nepārprotamus noteikumus, kas paplašina jurisdikciju arī uz nodarījumiem, kas daļēji veikti šo valstu teritorijā. Citās dalībvalstīs, kur nav nodalījuma starp pilnīgu un daļēju nodarījumu, par piemērojamiem var uzskatīt abus variantus.

Gandrīz visas dalībvalstis ir pareizi transponējušas 8. panta 1. punkta b) apakšpunktā paredzēto apsūdzētā valstspiederības principu. Kopumā dalībvalstis prasa, lai likumpārkāpējs būtu to valstspiederīgais nodarījuma izdarīšanas brīdī. Dažas dalībvalstis attiecina savu jurisdikciju arī uz personām, kuras kļuvušas par attiecīgās valsts valstspiederīgajām pēc nodarījuma veikšanas.

Problēmas saistībā ar 8. panta 1. punkta a) apakšpunktu rodas gadījumos, kad, piemēram, saskaņā ar transponēšanas tiesību aktu uz darbībām, kas daļēji veiktas valsts teritorijā, neattiecina valsts jurisdikciju, ja likumpārkāpējs atrodas ārvalstīs.

3.7.2. Ekstrateritoriāla jurisdikcija (8. panta 2. punkts)

Lielākā daļa dalībvalstu, kuru valūta ir euro, ir transponējušas 8. panta 2. punkta a) apakšpunktu. Lielākā daļa dalībvalstu ir nepārprotami atsaukušās uz visiem direktīvas noteikuma elementiem, tostarp faktu, ka likumpārkāpējs nav izdots. Citās dalībvalstīs esošie jurisdikcijas noteikumi tiek uzskatīti par pietiekami plašiem, lai ietvertu visus 8. panta 2. punkta a) apakšpunkta elementus.

Lielākā daļa dalībvalstu nav transponējušas 8. panta 2. punkta b) apakšpunktu.

Lielākā daļa dalībvalstu ir transponējušas 8. panta 2. punkta otro daļu. Jurisdikcija ir noteikta (tieši vai netieši) neatkarīgi no tā, vai nodarījums ir krimināli sodāms valstī, kurā tas ticis izdarīts, vai arī paredzēts nepārprotams izņēmums no vispārējā principa par abpusējo sodāmību attiecībā uz noziedzīgiem nodarījumiem, kas minēti direktīvā un transponēti valsts tiesību aktos.

Transponēšanas problēmas rodas dažās dalībvalstīs, kas piemēro abpusējās sodāmības principu direktīvā norādītājiem nodarījumiem, proti, kas vienmēr pieprasa, lai attiecīgās darbības atbilstu nodarījuma sastāvam nodarījuma izdarīšanas vietā. Citā dalībvalstī prasības par abpusējo sodāmību izņēmums tiek piemērots tikai tad, kad nodarījums kaitē dalībvalsts interesēm vai kad likumpārkāpēju nevar izdot.

3.8. Izmeklēšanas līdzekļi (9. pants)

Saskaņā ar 9. pantu dalībvalstis veic vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu, ka personām, struktūrvienībām un dienestiem, kas ir atbildīgi par 3. un 4. pantā minēto nodarījumu izmeklēšanu vai kriminālvajāšanu, ir pieejami efektīvi izmeklēšanas līdzekļi, piemēram, tādi, kurus izmanto organizētās noziedzības vai citos smagu noziegumu gadījumos.

Vairumā dalībvalstu visierobežojošāko izmeklēšanas pasākumu izmantošanas iespēja ir atkarīga no sodiem, kas pieejami attiecībā uz noteiktu nodarījumu kategorijām. Citu dalībvalstu tiesību aktos ir skaidras atsauces uz nodarījumiem, kuru gadījumā izmantojami noteikti izmeklēšanas pasākumi.

Izmeklēšanas pasākumi, kas visās dalībvalstīs pieejami smagu nodarījumu gadījumā, ir saziņas pārtveršana, slepena novērošana, tostarp elektroniska novērošana, banku kontu pārraudzība un cita veida finanšu izmeklēšana. Saskaņā ar valsts tiesību aktiem atsevišķās vai vairākās dalībvalstīs ir pieejami citi izmeklēšanas līdzekļi.

Lielākā daļa dalībvalstu ir transponējušas šo noteikumu. Problēmas rodas tur, kur noteikti izmeklēšanas līdzekļi ir piemērojami kredītiestādēm, maksājumu pakalpojumu sniedzējiem un citiem uzņēmējiem, kas minēti Regulas 1338/2001 6. panta 1. punktā, bet nav piemērojami citām personām (piemēram, fiziskām un juridiskām personām).

Dažās dalībvalstīs direktīvas 3. panta 1. punkta d) apakšpunktā minētajiem sagatavošanas nodarījumiem nav piemērojami nekādi izmeklēšanas pasākumi, ko izmanto smagu noziegumu gadījumā, vai arī tikai daži no šiem pasākumiem. Pretēji direktīvai dažas dalībvalstis ir ieviesušas "maznozīmīgas" direktīvā paredzēto noziegumu formas, kam saskaņā ar valsts tiesību aktiem nepiemēro tādus izmeklēšanas līdzekļus, kas tiek izmantoti smagu noziegumu gadījumā.

3.9. Pienākums nosūtīt viltotās euro banknotes un monētas analīzes veikšanai un viltojumu atklāšanai (10. pants)

Saskaņā ar 10. pantu dalībvalstu kompetentajām iestādēm kriminālprocesa laikā bez kavēšanās jāļauj valsts analīzes centriem (VAC) un monētu valsts analīzes centriem (MVAC) pārbaudīt viltotās euro banknotes un monētas, lai veiktu analīzi un identifikāciju un atklātu citus viltojumus. Kompetentās iestādes vajadzīgos paraugus nosūta nekavējoties un, vēlākais, tad, kad būtu pieņemts galīgais lēmums par kriminālprocesu.

Tikai septiņas dalībvalstis ir transponējušas šo noteikumu savos tiesību aktos. Lielākā daļa dalībvalstu nav pienācīgi transponējušas šo noteikumu. Lai gan dažas dalībvalstis vispār nav transponējušas šo noteikumu, vairumam dalībvalstu bija problēmas ar noteikuma atsevišķo elementu pilnīgu transponēšanu. Vairums transponēšanas problēmu attiecās uz i) termiņu, līdz kura beigām jānosūta viltotā nauda, un ii) viltotās naudas pārbaudes mērķiem (analīze, identifikācija un citu viltojumu atklāšana).

3.10. Statistika (11. pants)

Saskaņā ar 11. pantu dalībvalstis vismaz reizi divos gados nosūta Komisijai statistikas datus.

Lielākā daļa dalībvalstu nav transponējušas šo noteikumu vai nav izdarījušas to pienācīgi. Pēc Komisijas pieprasījuma 2018. gadā vairums dalībvalstu nosūtīja statistikas datus tādā formā, kādā tie bija iekļauti valstu datubāzēs. Dažās dalībvalstīs statistikas datu precizitāti, kā arī darba koordinēšanu starp dažādu dalībvalstu iestādēm šo datu apkopošanai varētu vēl uzlabot.

4. Secinājumi

Direktīva tika ieviesta, lai nostiprinātu tiesisko regulējumu ar noteikumiem par sankciju smaguma pakāpi, izmeklēšanas līdzekļiem un viltotu euro banknošu un monētu analīzi un identifikāciju un citu viltojumu atklāšanu tiesvedības gaitā.

Kopumā direktīva nodrošina ES pievienoto vērtību, palielinot ne tikai euro, bet arī citu valūtu aizsardzības pret viltošanu līmeni ar krimināltiesību pasākumu palīdzību, paredzot uzlabotus

noteikumus par sankciju līmeni, izmeklēšanas līdzekļiem un viltotu euro banknošu un monētu analīzi, identifikāciju un atklāšanu tiesvedības gaitā.

Vairums dalībvalstu atbilstīgā veidā ir transponējušas direktīvas 3. un 4. pantu par noteiktu nodarījumu kriminalizāciju, 5. panta noteikumus par sodiem, ar ko ieviests maksimālais sods — vismaz pieci gadi par viltotas naudas izplatīšanu un vismaz astoņi gadi par šādas naudas izgatavošanu, kā arī 9. panta noteikumu, ar kuru dalībvalstīm tiek uzlikts pienākums nodrošināt iespēju izmantot noteiktus izmeklēšanas līdzekļus.

Novērtējums liecina, ka pašlaik nav vajadzības pārskatīt direktīvu, tomēr tās piemērošana ir jāuzlabo. Kopumā lielākā daļa dalībvalstu ir transponējušas vairumu direktīvas noteikumu. Tomēr gandrīz visās dalībvalstīs ir problēmas ar viena vai vairāku noteikumu transponēšanu, kā norādīts iepriekšējās šā dokumenta iedaļās.

Komisija turpinās izvērtēt, kā dalībvalstis nodrošina atbilstību direktīvai, un veiks visus attiecīgos pasākumus, lai nodrošinātu atbilstību tās prasībām visā Eiropas Savienībā.